

บทที่ 1

โรงเรียนในประเทศไทย

1. ความหมายของ “โรงเรียน”

ใน Webster’s New twentieth Century Dictionary of the English language. ได้อธิบายความหมายของคำว่า “โรงเรียน” ไว้ว่า

“สถานที่ซึ่งบุคคลได้รับการศึกษาทางด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์ ภาษา, หรือการเรียนรู้แขนงอื่น ๆ” (Webster, 1953 : 1523)

ความหมายของโรงเรียนอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง สถาบันทางการศึกษาที่ตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคม กล่าวคือ ทำหน้าที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตรธิดาของประชาชนที่อยู่อาศัยในสังคม หรือชุมชนแห่งนั้น ๆ เนื้อหาของวิชาความรู้ ที่โรงเรียนปลูกฝังให้แก่ นักเรียนประกอบด้วย (มงคล ศรีไพรวรรณ, 2515 : 77-80)

1. ความรู้ทางด้านวิชาการ (Academic Knowledge) เป็นความรู้ที่จะช่วยเสริมสร้างสติปัญญาของนักเรียนให้เป็นคนรู้จักหาเหตุผล รู้จักสรุป (Generalization) เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาให้เฉลียวฉลาด โดยการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ

2. ความรู้ทั่วไปที่จะช่วยสร้างเสริมให้เป็นพลเมืองดี (Moral Knowledge) ได้แก่ การให้การศึกษาอบรมในด้านจริยศึกษา ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของสังคม การปฏิบัติต่อกันในสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

3. ความรู้ในทางอาชีพ (Vocational Knowledge) เพื่อฝึกฝนให้เกิดทักษะและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เพื่อจะยึดถือเป็นอาชีพต่อไปในอนาคต

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2526 : 27) ได้แสดงความคิดเห็นว่า “โรงเรียนในฐานะเป็นสังคมใหญ่มีหน้าที่ให้ความรู้ส่งเสริมและพัฒนาสมาชิกที่ดีมีประสิทธิภาพให้กับสังคมได้รับเงินสนับสนุนจากภาษีของราษฎรและได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองส่งกุลบุตรกุลธิดาเข้ามาหาความรู้ ดังนั้นประชาชน ผู้ปกครองจึงควรมีสติที่จะต้องทราบเข้าใจความเคลื่อนไหวทางการดำเนินงาน การจัดการศึกษาของโรงเรียนและให้ความร่วมมือสนับสนุนทั้งด้านกำลังเงิน กำลังกาย และกำลังปัญญา”

ดิวอี้ (John Dewey อ้างถึงใน ภิญญา สาร 2519 : 10-12) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับโรงเรียนว่า “โรงเรียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่จะต้องจัดให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ใน

ปัจจุบันได้มีใช้มุ่งอนาคต และการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์นั้นสภาพทางสังคมภายในโรงเรียนต้องเหมือนกับสังคมภายนอกด้วย” ส่วนมอคแมน (Mochlman 1951 : 273) ได้ให้ทัศนะว่า “โรงเรียนควรคำนึงถึงความแตกต่างแต่ละบุคคลและให้นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาบุคลิกภาพทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและศีลธรรม รวมทั้งการให้ความรู้ทางสังคมแก่เด็กมากที่สุด” นิคเคิลสัน และแฮนเสน (Nickelson Hansen 1957 : 110) ได้กล่าวว่า “โรงเรียนเป็นสถานที่พัฒนาบุคคลแต่ละคนโดยเฉพาะด้านบริการ สุขภาพ ศีลธรรม โรงเรียนจะต้องถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ให้เด็กด้วย”

วิจิตร วรุตบางกูร (2520 : 10) ให้ความหมายว่า โรงเรียน คือ “หน่วยของสังคม หน่วยหนึ่งที่ตั้งขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายคน ซึ่งมีความต้องการและวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะใช้เป็นองค์การให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจ” ซึ่งคล้ายกับที่ หวน พินรุพันธ์ (2529 : 17) กล่าวว่า โรงเรียน คือ “สถานที่หรือหน่วยของสังคมที่ให้การฝึกฝนอบรมคนในหลาย ๆ ด้านแก่บุคคลในสังคม โรงเรียนมิได้เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่บุคคลหรือใช้เป็นสถานที่เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นสถานที่ที่ให้การฝึกฝนอบรมคนทั้งด้านหนังสือ ด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการทำงาน การประกอบอาชีพ ความประพฤติดี ความสมบูรณ์ของร่างกาย และการสังคมอีกด้วย” (ภูวนาท คงแก้ว, 2539 : 19)

จากที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าโรงเรียนที่ดีนั้น นอกจากมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารที่ดีแล้ว ย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและผู้ปกครองด้วย ซึ่งสมิท (Smith 1975 : 69-71) ได้ให้ข้อคิดว่า “สิ่งที่ผู้ปกครองจะใช้ประเมินระดับที่ดีเลวของโรงเรียนคือ ความรู้สึกของตนเองที่มีต่อโรงเรียนหรือความสัมพันธ์ที่ผู้ปกครองควรมีให้แก่โรงเรียน นอกจากนั้นยังประเมินได้จากความสัมพันธ์ระหว่างครูใหญ่และนักเรียน ถ้าความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ฝ่ายเป็นไปในทางที่ดีก็นับว่าโรงเรียนนั้นดีได้ โรงเรียนที่ดีไม่จำเป็นต้องมีตึกใหญ่โดสวยงามขอเพียงให้มีสถานที่ปลอดภัยทุกฤดูกาลก็ใช้ได้ สิ่งสำคัญอยู่ที่ ครูยินดีทำงานอย่างเต็มที่และรักการสอน” (กิจ เจือกไว้น, 2527 : 2)

2. ระบบการศึกษาในประเทศไทย

ระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ในหมวดที่ 3 ดังนี้

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 16 การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหกเว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ

สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง
แนวการจัดการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ในหมวดที่ 4 ดังนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวาระหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประชาชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคล ตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตาม

ความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ
สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล
ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่ง และ
วรรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการวิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้า วิจัย
เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปก
ครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ
และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน
เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร
ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ
รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้ง
การส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

3. ระบบโรงเรียนในประเทศไทย

การศึกษาของไทยสมัยโบราณ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เป็นการศึกษาที่ยังไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีโรงเรียน ไม่มีหลักสูตร มีการศึกษาในวัด
มีพระสงฆ์เป็นครู นักเรียนเป็นเด็กผู้ชายอายุตั้งแต่ 11-13 ขวบ การเรียนส่วนใหญ่ใช้แบบท่องจำ
ตำราเรียน เขียนอ่าน มีใช้อยู่ 5 เล่ม คือ

- หนังสือปฐม ก กา สำหรับอ่านเบื้องต้น
- หนังสือสุบินกุมาร
- หนังสือปฐมมาลา
- หนังสือปฐมจินดามณีเล่มหนึ่ง
- หนังสือปฐมจินดามณีเล่มสอง

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411-
2453) ทรงปฏิรูปการศึกษาไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2414 โดยให้รวม “โรงทาน” ให้เป็น
สถานที่สำหรับพระเทศนาและสอนวิชาการต่าง ๆ แก่พลเมืองในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งจะเรียกโรง
ทานนี้ว่าเป็นโรงเรียนแห่งแรกของไทยก็พอจะเรียกได้ โรงทานนี้ร่วมกับโรงเรียนแห่งใหม่เป็น
โรงเรียนแห่งแรกในสมัยนั้น ต่อมาได้เลิกโรงทานให้เป็นโรงเรียนแห่งแรกในพระบรมมหาราชวัง
ใช้หนังสือเรียน ชุด 6 เล่ม ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) คือ

- มุลบทบรพกิจ
- วาพินดีนิกร
- ไวพจน์พิจารณ์
- พิศาลการันต์

แทนหนังสือจินดามณี ตั้งแต่ พ.ศ. 2414

หลังจากนั้นรัชกาลที่ 5 ทรงสร้างโรงเรียนเพิ่มเติมอีก 4 แห่งและทรงสร้างโรงเรียนหลวงสำหรับประชาชนเป็นแห่งแรกที่วัดมหรณพาราม พ.ศ. 2421 และทรงวางระเบียบการสอบไล่สำหรับการศึกษาสามัญเป็นครั้งแรก

การศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และในปี พ.ศ. 2441 พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ได้ศึกษาและเขียนโครงการการศึกษาสำหรับประเทศไทย ซึ่งได้รับพิจารณาโปรดเกล้าฯ ใช้เป็นแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทย ในแผนการศึกษาดังกล่าวได้ แบ่งโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. โรงเรียนหลวงได้แก่ โรงเรียนของรัฐบาลหรือโรงเรียนที่ใช้เงินทางราชการทั้งหมดในการดำเนินการ อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกรมศึกษาธิการ
2. โรงเรียนเชลยศักดิ์ในบารุง คือโรงเรียนราษฎรที่รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นของเอกชนที่ใช้เงินเอกชนดำเนินการ ดำเนินการสอนตรงตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของทางราชการ
3. โรงเรียนเชลยศักดิ์นอกบารุง คือโรงเรียนราษฎรที่ไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลและไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของกรมศึกษาธิการ

ในปี พ.ศ. 2454 ได้แบ่งโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. โรงเรียนรัฐบาล ได้แก่โรงเรียนที่ใช้งบประมาณของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ส่วนใหญ่ตั้งแต่ระดับมัธยมขึ้นไป
2. โรงเรียนประชาบาล ได้แก่โรงเรียนที่ราษฎรและนายอำเภอในท้องถิ่น ช่วยกันจัดตั้งขึ้น โดยใช้ภาษีอากรของท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่และได้รับเงินอุดหนุนจากกรมศึกษาธิการด้วย
3. โรงเรียนบุคคล คือ โรงเรียนราษฎรนั่นเอง

ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2453 ซึ่งต้นรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” นับเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกในประเทศไทย โรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459

ระบบโรงเรียนและระบบการศึกษาของไทย ได้วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ในปี พ.ศ. 2464 ได้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาออกบังคับให้เด็กที่อยู่ในอายุ 7 ปีบริบูรณ์ หรือย่างเข้าปีที่ 8

ทุกคนต้องอยู่ในโรงเรียน จนถึงอายุ 14 ปีบริบูรณ์ อย่างเข้า 15 ปี และไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน คงยกเว้นได้ถ้าหากจบประถมศึกษาก่อนอายุ 14 ปี หรือพิการ หรืออยู่ห่างโรงเรียนเกิน 3,200 เมตร ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งทีกล่าวมาแล้วไม่ต้องไปโรงเรียน นอกจากนี้พระราชบัญญัติฉบับนี้บังคับให้ราษฎรเสียเงินบำรุงการศึกษา เรียกว่า “เงินศึกษาพลี” ประมาณ 1-3 บาทแล้วแต่ท้องถิ่น โดยเก็บจากชายฉกรรจ์ทุกคน

การจัดการศึกษาของไทย ได้จัดทำแผนการศึกษาชาติ โดยเริ่มในปี พ.ศ. 2456, 2458, 2464, 2475, 2479, 2494, 2503, 2520, 2535 ตามลำดับ

การศึกษาของประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน)

หลังจากประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2491 แล้ว ในปี พ.ศ. 2493 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งคณะกรรมการของโครงการศึกษาขึ้น และมีโครงการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี ตรงตามมติของยูเนสโกที่กรุงการาจี เมื่อปี พ.ศ. 2503 ในปี พ.ศ. 2494 กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอแผนการศึกษาชาติใหม่ เป็นแผนการศึกษาฉบับแรกในของรัชกาลที่ 9 มีสาระสำคัญ คือ ระดับประถมมี 4 ปี และระดับมัธยมศึกษามี 3 ปี โดยแบ่งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นสายวิชาสามัญศึกษา สายสามัญศึกษาและสายอาชีพศึกษา และมัธยมศึกษาตอนปลายเรียน 3 ปี นอกจากนั้นได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มเติมขึ้นด้วย ในปี พ.ศ. 2497 ได้ยกฐานะของโรงเรียนฝึกหัดครู เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของครูและได้ตั้งสถาบันการศึกษาผลิตครูปริญญาขึ้นโดยเฉพาะอีกด้วย ในปี พ.ศ. 2502 จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น โดยให้ทำหน้าที่หลักคือ ร่างแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการของรัฐบาล และประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มาจนถึง พ.ศ. 2520 แต่บางส่วนยังคงใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 อยู่จนถึงปีการศึกษา 2525 จึงจะเลิกได้หมด แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาไปจากเดิมมาก ระดับการศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น 7 ชั้น แบ่งเป็นประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และตอนปลาย 3 ชั้น ระดับมัธยมศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ชั้น ได้แก่ สายสามัญ และสายอาชีพ ส่วนมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งเป็นสายสามัญ 2 ชั้น และสายอาชีพ 3 ชั้น สำหรับระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาต่อจากมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการพิจารณาจุดบกพร่องในการจัดการศึกษาของชาติในด้านต่าง ๆ แล้วพบว่าจะต้องมีการปรับปรุงการศึกษาของชาติขึ้นใหม่ จึงได้มีการรวบรวมบุคคลหลายฝ่าย หลายอาชีพ ตั้งเป็นคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา และได้มีการปฏิรูปการศึกษาของชาติต่อไป ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2520 และในปัจจุบันใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2535

การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นการจัด โดยสถานศึกษา อาศัยระบบชั้นเรียน เป็นหลักมีหลักสูตรกำหนดไว้ตามระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

การศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เป็นการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่ง ความรู้และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของบุคคลทั้งที่มีอยู่เอง และที่มนุษย์ตั้งใจ สร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้หรือเป็นบริการของการเรียนรู้

3. การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน แบ่งระดับการศึกษาเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อน ประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

3.1 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็ก ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม เพื่อรับการศึกษาในระดับต่อไป

การจัดการศึกษาระดับนี้อาจจัดในรูปของชั้นเด็กเล็ก อนุบาลศึกษา หรือในรูปของศูนย์พัฒนาเด็กประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

3.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงการอ่านออกเขียน และคำนวณได้

3.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.3.1 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบกรงานและอาชีพตามควรแก่วัย

3.3.2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบกรงานและอาชีพที่ตนถนัดทั้งอาชีพอิสระและรับจ้างรวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบกรงานและอาชีพและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

3.4 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี

3.4.1 การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพในระดับกลาง รวมทั้งมีความสามารถในการริเริ่มประกอบการ

3.4.2 การศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา ความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่มการพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และเผยแพร่ความรู้ การริเริ่มการ พัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริม บทบาทของประเทศในประชาคมโลก

3.4.3 การศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความรู้และทักษะในสาขาวิชาการเฉพาะทางให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น มุ่งสร้างสรรค์ ความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้า วิจัยและพัฒนาองค์ ความรู้และเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การประยุกต์ใช้ วิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ได้อย่าง เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย

4. การจัดการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน อาจจัดเป็นการศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้ ตามความเหมาะสมและตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน และประเทศ เช่น การฝึกหัดครู การศึกษาวิชาชีพ การศึกษาวิชาชีพพิเศษ การศึกษาวิชาชีพเฉพาะกิจหรือเฉพาะบุคคลบางกลุ่ม การศึกษาพิเศษ และการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เป็นต้น

การจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่เพียงแต่จัดตามความเหมาะสม หรือเพื่อ สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย แต่ยังต้องคำนึงถึงการให้บุคคลได้พัฒนาทั้งในด้านคุณธรรม ความรู้ความสามารถและทักษะอย่างสมดุลควบคู่กันไปด้วย

4.1 การฝึกหัดครู เป็นการศึกษาที่มุ่งฝึกหัดและพัฒนาผู้ที่จะประกอบอาชีพครูและ ครูประจำการให้มีคุณธรรม ความรู้ความสามารถและทักษะในการสอนและการกระตุ้นผู้เรียนให้ เกิดการเรียนรู้มีจิตสำนึกของความเป็นครู มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้ง ในด้านความประพฤติการดำรงชีวิต ตลอดจนการรักษารักษาภาษาและวัฒนธรรมของชาติ มีความใฝ่ ใฝ่รู้มุ่งพัฒนาตนเองและการสอนอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์ และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและประเทศ

4.2 การศึกษาวิชาชีพ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชา ชีพให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการประกอบอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งสามารถ ดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

การจัดการศึกษาวิชาชีพ อาจจัดในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งประเภทในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียน การจัดการศึกษาวิชาชีพในระบบโรงเรียน เป็นการพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพที่สอดคล้อง กับแต่ละระดับของการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา ส่วนการจัดการ ศึกษาวิชาชีพนอกโรงเรียนเป็นการอบรมวิชาชีพเฉพาะด้านในระยะสั้นสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนา

ความรู้และทักษะเพิ่มเติม

4.3 การศึกษาวิชาชีพพิเศษ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือพัฒนาทักษะวิชาชีพบางด้านที่ต้องการให้มีความชำนาญเป็นพิเศษตั้งแต่เยาว์วัยและต้องฝึกฝนเป็นระยะเวลานาน มีนาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา เป็นต้น การจัดการศึกษาอาจจัดตั้งเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในหลักสูตรปกติ

4.4 การศึกษาวิชาชีพเฉพาะกิจ หรือเฉพาะบุคคลบางกลุ่ม เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะวิชาชีพตามความต้องการของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะหรือเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งจัดให้เหมาะสม และสอดคล้องกับลักษณะหรือความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งไม่อาจดำเนินการได้โดยสถาบันการศึกษาปกติ ในการจัดการศึกษาต้องจัดให้สอดคล้องกับนโยบายศึกษาของรัฐด้วย

4.5 การศึกษาพิเศษ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ ได้เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจและความสามารถและเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษหรือมีปัญหาเลิศได้พัฒนาความถนัดและอัจฉริยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ การจัดการศึกษาพิเศษนี้อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดสถานศึกษาปกติตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

4.6 การศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเสริมให้ ภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนามีความเป็นผู้นำด้านปัญญา จิตใจ และศีลธรรมเป็นแบบอย่างที่ดี และมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่คนในสังคมตลอดจนเป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

สรุปแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังนี้

1. ระบบการศึกษายังคงเหมือนกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 คือ 6 : 3 : 3
2. ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยมากขึ้น โดยเน้นให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปีก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา
3. ยกระดับการศึกษายกระดับพื้นฐานของปวงชนถึงระดับมัธยมศึกษา
4. การจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชน
5. การปฏิรูปการฝึกหัดครู และพัฒนาครูประจำการ
6. การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาถึงท้องถิ่นและสถานศึกษา
7. การส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีความเป็นอิสระ
8. การให้เอกชนและท้องถิ่นมีบทบาทในการระดมทุนและสรรพกำลังในการจัดการศึกษา
9. ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา

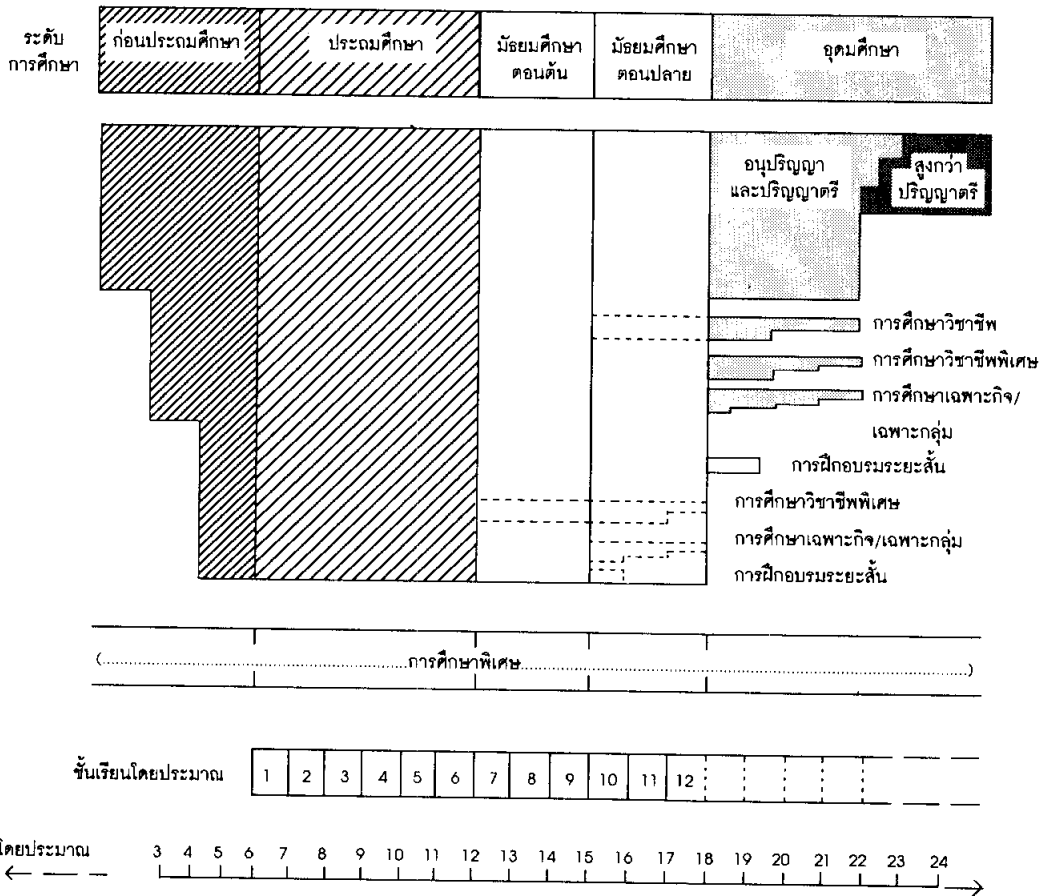
จากการเปลี่ยนแปลงของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จะพบว่ามีความแตกต่างและความเหมือนกันของทั้ง 2 ซึ่งพอสรุป เปรียบเทียบให้เห็นเด่นชัดได้ดังนี้

**เปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือนของ
แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 กับ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535**

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523
<ol style="list-style-type: none"> 1. ระบบการศึกษาเป็นระบบ 6 : 3 : 3 2. รัฐสนับสนุนให้ท้องถิ่นและเอกชนจัดการศึกษาปฐมวัยให้มากที่สุด โดยรัฐจัดทำเพียงเป็นตัวช่วย และเพื่อการค้นคว้าวิจัยเท่านั้น 3. กล่าวเฉพาะให้คนไทยสามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีในการติดต่อทำความเข้าใจกัน 4. ไม่ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษา เพื่อเอื้อต่อนักเรียนผู้มีปัญหาเลิศ 5. ไม่ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช นุคกลางทางศาสนา 6. รัฐเป็นผู้จัดการฝึกหัดครูทุกระดับ 7. กล่าวกว้าง ๆ ให้มีสถาบันวิชาชีพทางการศึกษา แต่ไม่ได้กล่าวถึงใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู 8. กล่าวกว้าง ๆ เรื่องการนำเทคโนโลยีการศึกษามาใช้ในการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น 9. กล่าวกว้าง ๆ เกี่ยวกับการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา 10. กล่าวถึงการศึกษานอกโรงเรียน มุ่งให้รู้จักแก้ปัญหาฝึกอาชีพ ตามความต้องการและความสนใจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระบบการศึกษาเป็นระบบ 6 : 3 : 3 2. ให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรง ทั้งของรัฐและท้องถิ่นจัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา 3. กล่าวเน้นให้คนไทยมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง เพื่อการสื่อสารและเน้นให้คนไทยได้เรียนภาษาต่างประเทศ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า การติดต่อสื่อสาร และอื่น ๆ 4. เน้นและสนับสนุนให้จัดการศึกษา เพื่อเอื้อต่อนักเรียนผู้มีปัญหาเลิศ ได้พัฒนาอัจฉริยภาพของตน 5. เน้นและส่งเสริมการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และนุคกลางทางศาสนา 6. ส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้น ซึ่งโอกาสต่อไปเอกชนอาจสามารถจัดการฝึกหัดครูได้ 7. เน้นให้มีการพัฒนาองค์กรวิชาชีพครูให้เข้มแข็ง และให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูที่มีกฎหมายรองรับ 8. เน้นการจัดเครือข่ายการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศ และสื่อมวลชนทุกประเภทในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน 9. เน้นชัดเจนให้มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปถึงจังหวัดและสถานศึกษา โดยให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น เพื่อวางแผนจัดการศึกษาของจังหวัด 10. เน้นแนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

(วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539 : 168)

แผนภูมิการจัดการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน

สรุป

แผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นแม่บทหลักหรือแผนงานหลัก ในการจัดการศึกษาแห่งชาติ โดยทั่วไปประกอบด้วย ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา นโยบายการศึกษา ระบบการศึกษา แนวปฏิบัติงาน และเกณฑ์อายุมาตรฐานของนักเรียนแต่ละระดับ ประเทศไทยมีการประกาศแผนการศึกษาเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 จนถึงปัจจุบัน คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 รวมทั้งสิ้น 13 ฉบับ แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับหนึ่ง ๆ จะเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละสมัย เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป แผนการศึกษาข้อมเปลี่ยนไปด้วย (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539 : 123-169)

ระบบโรงเรียน (School system)

โดยสรุปตาม จุดมุ่งหมายของการศึกษาเปลี่ยนไปตามกระบวนการสังคม ชุมชน ความต้องการของเด็ก และการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงขอกล่าวถึงวิวัฒนาการของระบบโรงเรียนตามลำดับดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ระบบโรงเรียนที่ถือเอาความรู้เป็นใหญ่ รากฐานสำคัญของโรงเรียนแบบนี้ถือเอาความรู้ มุ่งฝึกสมองของคนเป็นส่วนใหญ่ ไม่คำนึงถึงผู้เรียนหรือความเป็นอยู่ของผู้เรียนเลย วิธีสอนใช้วิธียัดทะนาน ครูบังคับให้เรียน ถือครูเป็นใหญ่ ไม่ฟังความคิดเห็นของนักเรียน ความมุ่งหมายของโรงเรียนแบบนี้มุ่งถึงความรู้ทางเนื้อหาวิชาเป็นส่วนใหญ่ ไม่มุ่งถึงความเจริญงอกงามอื่น ๆ กระสวนเกี่ยวกับหลักสูตรยัดและจัดวิชาออกเป็นวิชาง่าย ๆ และแยกกันอย่างเด็ดขาดตายตัว ไม่คำนึงถึงความสนใจ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แยกแยกกันอย่างเด็ดขาด ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ไม่ได้นำแหล่งวิชาการใช้ในการสอนเด็ก เทคนิคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงไม่มีวิธีการใด ๆ

ระยะที่ 2 ระบบโรงเรียนแบบพิพัฒนาการ โรงเรียนประเภทนี้ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน วิธีสอนพยายามให้ผู้เรียนมีอิสระเต็มที่ในการเรียน เปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด ถือความต้องการของเด็กเป็นสำคัญ ความมุ่งหมายทั่วไปในการศึกษาเพื่อต้องการให้เด็กเจริญงอกงามในทุก ๆ ทาง ให้ผู้เรียนได้แสดงออกเต็มความสามารถ การจัดหลักสูตรยึดความสนใจของผู้เรียน จัดการสอนเป็นรูปประสบการณ์ มีการแบ่งวิชาเป็นประเภทใหญ่ ๆ ความสัมพันธ์กับชุมชนใช้แหล่งวิชาโดยบังเอิญเมื่อมีเรื่องราวเกี่ยวข้อง วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในเอกสารการพิมพ์โสตทัศนอุปกรณ์ สํารวจวิทยาการ การสัมภาษณ์ การศึกษานอกสถานที่ระยะยาวและการอยู่ค่ายพักแรม วินัยภายในโรงเรียน ใช้วิธีการประชาธิปไตย

ระยะที่ 3 ระบบโรงเรียนที่ถือชุมชนเป็นศูนย์กลาง ยึดรากฐานโดยถือความเป็นอยู่ในชุมชน วิธีสอนใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา เด็กเรียนโดยการกระทำ หาทางแก้ปัญหาชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริงถือความต้องการของเด็กและชุมชน การสอนในโรงเรียนจึงมีวิธีการใช้แหล่งวิชาจากชุมชน มีการสำรวจชุมชน เพื่อนำความต้องการของชุมชนมาดัดแปลงหลักสูตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานะของความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ความมุ่งหมายสำคัญจึงมุ่งอยู่ที่การพัฒนาชุมชน ยกกระดับความเป็นอยู่ของทุก ๆ ด้านให้ดีขึ้นทั้งในทางการศึกษา อนามัย สวัสดิภาพของสังคม เศรษฐกิจ สันทนาการ การเกษตร การหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน รวมทั้งการเรียนตกแตงบ้านเรือนด้วย ผู้เรียนจึงได้เรียนโดยการกระทำจริง ๆ หลักสูตรจึงยืดหยุ่นได้ เพื่อที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีกิจกรรมหลาย ๆ ทาง โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด โดยโรงเรียนใช้วิธีการสอน 2 ทาง คือนำโรงเรียนออกไปสู่ชุมชน และนำชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียน นี่ก็คือการนำแหล่งวิชาทั้งวิทยาการและประสบการณ์ในการทำงานต่าง ๆ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์

วิธีเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน นอกจากวิธีที่กล่าวมาแล้วในการเรียนแบบที่ 2 คือการใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ โสตทัศนอุปกรณ์ การสัมภาษณ์ การศึกษานอกสถานที่ การสำรวจ การศึกษานอกสถานที่ในระยะยาว และการอยู่ค่ายพักแรม แล้วยังใช้วิธีนำประสบการณ์ในการทำงานและใช้โครงการบริการต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์อีกด้วย การจัดการและการบริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมากที่สุด และใช้วิธีการประชาธิปไตย (อัจฉรา โพธิยานนท์, 2539 : 193-194)